

Šedesát let existence Izraele /// Petr Karas

V letošním roce oslavil Izrael šedesát let od svého vzniku. Zatímco Židé si připomínali výročí sice s radostí, avšak střízlivě (již pominulo nadšení prvních let a zmizel i opatrný optimismus z před deseti let), Palestinci onen okamžik před desítkami let vnímají jako katastrofu.

Palestinsko-izraelský konflikt není jen regionálním problémem, zasahuje do řady aspektů blízkovýchodní i světové politiky, ať již objektivně, nebo jen jako záminka. Na tomto místě se pokusím nastínit stručnou historii židovského státu a s tím související palestinské otázky. Protože jde především o podklady pro výuku, zařazuji na závěr také seznam literatury a využitelných internetových zdrojů. Více didaktického materiálu naleznou zájemci v prezentaci, jejíž webová adresa je také uvedena v závěru.

Židovské a arabské nároky – Izrael ve starověku a středověku

Území dnešního Izraele bylo osídleno od starověku a již v tomto období se plně projevil výhody i nevýhody tohoto území. Výborná dopravní poloha i dobré podmínky pro zemědělství přitahovaly pozornost sousedních států a kmenů. Připočteme-li fakt, že se jedná o jedinou suchozemskou spojnici Evropy, Afriky a Asie, nelze se divit tisíce let trvajícím sporům o tuto oblast. První hebrejské (západosemitské) kmeny, vyznávající judaismus, sem přišly ve 13.–12. stol. př. n. l. Židé se s ohledem na malý důraz na šíření judaismu mezi jiné kmeny a etnika (konverze) postupně stali nejen náboženskou, ale také etnickou skupinou (tzv. etnická náboženství). Podle základního zdroje judaismu, Tóry (Pět knih Mojžíšových), bylo Židům toto území zaslíbeno Bohem. Z toho pramení základní historicko-náboženské aspirace a vazby Židů k tomuto území. Kolem roku 1040 př. n. l. byly izraelské kmeny sjednoceny v království, které dosáhlo vrcholu za králů Davida (asi 1005–967 př. n. l.) a Šalomouna (asi 967–931 př. n. l.). Tehdy byl také vybudován jeruzalémský Chrám¹⁾ a Jeruzalém se stal pro judaismus posvátný. Brzy po smrti Šalomouna se stát rozpadnul na severní Izrael a jižní Judeu, v dalších staletích bylo židovské obyvatelstvo vystaveno řadě útoků – Asyřanů, Babyloňanů, Peršanů, Řeků. Vítězství židovského povstání (Juda Makabejský) v roce 165 př. n. l. oslabilo vliv řecké kultury v oblasti a zastavilo úpadek židovského náboženství²⁾. Krátké období nezávislosti pod vládou dynastie Hasmoneovců ukončil roku 63 př. n. l. římský vojevůdce Pompeius (právě od Římanů pochází název Palestina – odvozený z názvu

¹⁾ Zničen po dobytí Jeruzaléma Nabukadnesarem II. (586 př. n. l.), poté znovu vystavěn a definitivně srovnán se zemí Římany roku 70 n. l. Zachovala se pouze západní zeď chrámu, která je známa jako Zeď nářků (nebo též Západní zeď).

nežidovského národa Pelištejců/Filištínů). V 1. stol. n. l. se v prostředí některých židovských sekt začaly objevovat zárodky pozdějšího křesťanství. Učení Ježíše Krista, jeho smrt a později činnost Pavla z Tarsu položily základy křesťanské víry³⁾. Nové náboženství se velmi rychle šířilo v římských provinciích a ve 4. stol. se stalo státním náboženstvím Římské říše. Část Židů se místo pasivního přijímání osudu rozhodla bojovat proti římské nadvládě. Po třech letech (67–70 n. l.) bylo povstání potlačeno a římský velitel v Palestině, Titus Flavius Vespasianus, nechal zničit druhý Chrám. Roku 132 se Židé pod vedením Šimona Bar Kochby znovu postavili na odpor, po vítězství Římanů musela velká část Židů opustit Judeu a dochází k jejich rozptýlení po tehdy známém světě (diaspora/galut). Nicméně ještě ve 4. stol. stále tvořili Židé v zemi většinu.

Nástupcem Římské říše v této oblasti se stala Byzanc. Již v první třetině 7. stol. se však oblastí prohnal arabský výboj a území se stalo součástí chalífátu. Pro Palestinu to znamenalo pronikavou změnu nejen náboženského, ale i etnického složení. Židovská a křesťanská přítomnost i nadále trvala, většinu populace postupně vytvořili muslimští Arabové. Ačkoliv v Palestině pak vládli střídavě křesťané (křižáci), opět Arabové, mamlúci a v letech 1517–1917 Turci, složení obyvatelstva se již tak výrazně neměnilo, arabské etnikum zůstalo dominantní.

Moderní dějiny do roku 1948 – sionismus, židovské přistěhovalectví, britský mandát

Ve 2. polovině 19. stol. byla Palestina součástí rozsáhlé, slábnoucí Osmanské říše. Většinu obyvatelstva tvořili Arabové, Židé představovali jen zlomek populace (výjimkou bylo početné zastoupení v Jeruzalémě). Antisemitismus v Evropě, hlavně často státem podporovaný v Rusku, vedl k emigraci východoevropských Židů, a přestože většina směřovala do západní Evropy, USA apod., přibližně 2–3 % emigrantů se rozhodlo pro svou „pravlast“ – Izrael (Palestinu). V roce 1880 žilo v Palestině⁴⁾ přes 500 tis. obyv., z toho asi 24 tis. Židů (4 %). Po atentátu na ruského cara Alexandra II. (1881) došlo k sérii krutých pogromů, které daly podnět k rozsáhlé emigraci. Podobnou odezvu měla i další vlna násilností po roce 1903 a právě východoevropští Židé tvořili hlavní část imigrantů v rámci prvních dvou přistěhovaleckých vln do Palestiny (1881–1914)⁵⁾. Současně v západní Evropě vzniklo, také

²⁾ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky*. Praha: Nakladatelství P3K, 2005.

³⁾ FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*. Brno: CSDK, 1998.

⁴⁾ Až na případy, které jsou v textu označeny, se pod pojmem Palestina rozumí území dnešního Izraele a palest. území (tj. 28 000 km²).

⁵⁾ Významnou měrou se na financování přistěhovalectví a vzniku zeměděl. osad podílel E. Rothschild – hlava pařížského bankovního domu.

jako reakce na antisemitismus (byť v umírněnější podobě), sionistické hnutí, které se snažilo vytvořit domovinu (stát) pro židovský národ rozptýlený po celém světě. Zakladatel hnutí, vídeňský novinář Theodor Herzl, došel ve své knize „Židovský stát“ (1896) k závěru, že se Židé nemohou asimilovat a musí vytvořit vlastní stát. O tom, kde by měl být stát zřízen, se vedla jednání již na 1. sionistickém kongresu (1897). Od počátku se uvažovalo o Palestině, což však naráželo na nezájem až odpor Osmanské říše. Herzl sám prosazoval zprvu Argentinu, později podporoval britský návrh na vytvoření autonomní židovské kolonie v Ugandě (debatovalo se ale např. i o Kypru či Sinaji). Teprve roku 1905 (rok po Herzlově smrti) byl „ugandský plán“ definitivně odmítnut a cílem snah Světové sionistické organizace se stalo budování židovského státu v Palestině. Populární heslo „Židé jsou národ bez země a Palestina je země bez lidu“ pomíjelo fakt, že země byla osídlena arabským etnikem. Do konce turecké vlády v Palestině však jakékoliv pokusy o vytváření státu či autonomie zcela selhávaly.

Na rozsáhlé území Osmanské říše, která stála po boku Ústředních mocností, si dělaly „zálsuk“ Spojené království a Francie. Ty se dohodly na rozdělení tureckého „dědictví“ v tzv. Sykes-Picotově dohodě (1916). Tato úmluva nikterak nebránila Britům, aby slibovali Arabům i Židům nezávislost za pomoc v boji. Právě díky tomu se podařilo Thomasi Lawrenceovi (Lawrence z Arábie) získat podporu krále Husajna a vyvolat široké protiturecké povstání. Podobně byla také Židům slíbena domovina v Palestině v tzv. Balfourově deklaraci⁶⁾. Britům plány vyšly a na sliby se zapomnělo. Egypt a Saúdská Arábie získaly, byť omezenou, suverenitu, o zbytek se podělila Británie s Francií. Nespokojenost dávali najevo především oklamání Arabové, Židé naopak využili situace k další (3.) přistěhovalecké vlně (1919–23). Roku 1920 byl Brity ustaven mandát v Palestině, což Společnost národů potvrdila roku 1922. V souvislosti se 4. přistěhovaleckou vlnou (1924–28), vykupováním půdy Židy od Arabů a celkově rostoucí židovskou populací v Palestině rostlo napětí mezi oběma etniky. Množily se ozbrojené srážky, etnicky motivované vraždy a docházelo k posilování ilegálních polovojenských jednotek. Jednou z hlavních příčin třenic byla otázka židovského přistěhovalectví⁷⁾. Olejem přiléváním do ohně se stala mohutná 5. přistěhovalecká vlna (1929–39), vyvolaná především nástupem nacismu v Německu⁸⁾. Situace vyústila roku 1936 v generální stávkou Arabů a právě po ní se v komisi lorda Peela, která byla pověřena vyšetřením událostí, poprvé objevila myšlenka na rozdělení Palestiny. S tím však Palestinci

⁶⁾ Dopis britského ministra zahraničí A. J. Balfoura lordu L. W. Rothschildovi (2. 11. 1917).

⁷⁾ ZOUPLNA, J. *Od jišuvu k Izraeli*. Praha: Libri, 2007.

⁸⁾ Jen v letech 1933–36 imigrovalo do Palestiny 170 000 evropských Židů.

rozhodně nesouhlasili a v letech 1938–39 proběhlo arabské povstání. Vzpouru se podařilo potlačit, britská vláda však reagovala vydáním Bílé knihy (květen 1939), která pohřbila návrhy „Peelovy komise“, a přísně omezila židovské přistěhovalectví⁹⁾.

Ačkoliv se 2. světová válka území Palestiny až na výjimky bezprostředně nedotkla, důsledky pro ní byly zásadní. Pro Brity znamenala přes konečné vítězství zlom v mocenském postavení a ústup z pozic, z Evropy sem proudily zástupy Židů, kteří přežili vyhlazovací tábory, světová veřejnost pod dojmem hrůz holokaustu cítila povinnost vyhovět emancipačním snahám židovského národa a naopak nově osamostatněné státy v oblasti (Zajordánsko, Sýrie, Libanon) se stavěly odmítavě k židovským požadavkům. A tak se vysílená Británie rozhodla přenechat problém OSN. Byl zřízen Zvláštní výbor OSN pro Palestinu (UNSCOP). Většina jeho členů se nakonec rozhodla pro rozdělení Palestiny na dva nezávislé státy: arabský a židovský. Jeruzalém se měl dostat pod správu OSN. S tímto řešením Židé souhlasili, za tehdejšího poměru sil byl pro ně návrh výhodný. Na druhé straně Liga arabských států byla proti a otevřeně hlásala, že nepřipustí existenci samostatného židovského státu v Palestině. Záležitost byla rozhodnuta 29. 11. 1947, kdy při hlasování Valného shromáždění OSN prošel jen těsnou většinou plán rozdělení. Židovský stát měl mít rozlohu přes 15 000 km², arabský pak přes 11 000 km² (viz mapa). Hranice obou států byly vojensky neudržitelné, státům byla přiřčena řada oblastí obývaných druhým etnikem, nebylo zde síly, která by dodržela mezinárodní statut Jeruzaléma atd.

Nevyhlášená válka vypukla již v lednu 1948, když palestinští Arabové podporováni dobrovolníky ze zahraničí útočili proti osamoceným židovským osadám a především se jim podařilo odříznout židovskou komunitu v Jeruzalémě. Ani druhá strana však „nezahálela“ a systematicky „čistila“ území, které jí mělo připadnout (hrozbami, zastrásováním, mistry i násilím).

Vznik Státu Izrael

14. května 1948 odešel z Palestiny poslední britský voják a ve stejný den vyhlásila prozatímní Státní rada (v čele s D. B. Gurionem) samostatný Stát Izrael. Následoval vpád sousedních arabských států (Egypt, Zajordánsko, Sýrie, Libanon + vojska Iráku). Situace byla pro Izrael kritická, především ho handicapoval nedostatek zbraní a vycvičených vojáků. Další události ale poukázaly na výrazné nedostatky také na arabské straně. Mezi arabskými vládci panovala

⁹⁾ Roku 1939 tvořilo 445 000 Židů již bezmála 30 % populace v Palestině. I po vydání Bílé knihy pokračovalo ilegální přistěhovalectví.

ostrá řevnivost, každý sledoval vlastní cíle a idea společného vojenského velení byla zcela iluzorní. Nejbojeschopnějšími jednotkami disponoval zajordánský král Abdulláh. Cílem monarchy bylo zmocnit se území přiřknutých palestinským Arabům na západním břehu řeky Jordán, ale s výjimkou Jeruzaléma odmítal postupovat proti židovským územím. Největší nebezpečí přinášel Izraeli egyptský útok z jihu. Příměří zprostředkované OSN využil především Izrael a výrazně se dokázal posílit (hlavně vojenskými dodávkami z Československa). Po ukončení prvního příměří (9. 7. 1948) přešla izraelská armáda do protiútoků. Boje střídavě přerušované příměřími trvaly až do jara 1949 a byly dočasně ukončeny příměřím dohodnutým na ostrově Rodos¹⁰⁾. Izrael uhájil svou existenci a naopak získal část území, ze kterých měla vzniknout arabská Palestina (část Gazy a Západního břehu Jordánu včetně západní části Jeruzaléma, většinu Galileje – viz mapa). Neboť zbytek území zabralo Zajordánsko (Západní břeh Jordánu, Starý Jeruzalém), resp. pod správu převzal Egypt (Gaza), Palestinci nezískali vlastní stát. Na podzim 1948 bylo sice zvoleno Národní shromáždění (předseda muftí Amín al-Husajní) a vytvořena palestinská vláda, protože však většinu území získal král Abdulláh, který nový palestinský stát neuznal, neměla vláda v Gaze prakticky význam. Problém vyřešen nebyl, většina arabských států se nesmířila s existencí Izraele. Palestinci neměli vlastní stát a navíc z území samotného Izraele uprchlo přibližně 700 tis. Arabů, které nikde nevíтали s otevřenou náručí. Velká část z nich skončila v uprchlických táborech na Západním břehu Jordánu a v Gaze.

Po zajištění nezávislosti se Izrael stal cílem masivní imigrační vlny, kdy jen v letech 1949–51 přišlo do Izraele 585 tis. Židů. Tím se Izrael stal skutečně „židovským“ státem s velkou převahou židovské populace (89 % v roce 1951). Po odeznění první vlny rekrutující se především z přeživších evropských Židů následovaly další. Na začátku 50. let z asijských muslimských zemí (Irák, Sýrie) a od 2. poloviny 50. let do začátku 60. let i ze zemí severní Afriky, které si vydobily nezávislost (Maroko, Tunisko, Alžírsko)¹¹⁾. Ze Sovětského svazu vzešly dvě imigrační vlny. První v 70. letech (dvě maxima – roky 1972–74 a 1978–79), druhá pak na přelomu 80. a 90. let (maximum 1990–91)¹²⁾. Izrael se potýkal s řadou hospodářských problémů a teprve velké dotace ze zahraničí (hlavně západoněmecké reparace, „odškodné“, podle smlouvy z roku 1952, ale také podpora od bohatých Židů v diaspoře – především v USA) pozitivně zapůsobily na ekonomický vzestup Izraele.

¹⁰⁾ KARAS, P. *Blízký východ: arabsko-izraelský konflikt*. In *Otázky geografie 4*. Praha, NČGS, 1997, s. 32–46.

¹¹⁾ Tak během necelého desetiletí prakticky zanikla většina orientálních židovských komunit v muslimských zemích – přes 1 milion obyvatel.

¹²⁾ *Studies in Israeli Ethnicity: After the Ingathering*. New York: Gordon & Breach Science Publishing, 1985.

Přes oficiální příměří pokračovaly oboustranné teroristické a sabotážní akce, arabské státy zároveň zavedly přísný hospodářský bojkot Izraele. Významné (nejen) pro Izrael byly hlavně změny, ke kterým došlo v Egyptě, nejsilnějším z arabských sousedů Izraele. Roku 1952 zde byl proveden převrat, vyhlášena republika a roku 1954 se prezidentem stal Gamál Abd an-Násir. Ten podporován nacionalisticky smýšlejícím důstojnickým sborem se snažil odčinit porážku z roku 1949. K tomu mu mělo dopomoci sblížení s východním blokem, od něhož získal moderní zbraně, a uzavření dohody o společné obraně se Sýrií. Ve snaze získat peníze pro labilní egyptskou ekonomiku znárodnil Násir v červenci 1956 Společnost Suezského průplavu, kterou ovládal převážně britský kapitál. Toho využily vlády Spojeného království a Francie, pro které byl Násirův režim nepohodlný (mj. podporoval protifrancouzský boj v Alžírsku). 24. října 1956 uzavřela Francie s Izraelem tajnou dohodu o protiegyptské akci¹³⁾, na konci téhož měsíce začal útok izraelské armády na Sinajský poloostrov, který byl rychle obsazen. Následovalo britsko-francouzské ultimátum vyzývající obě strany k ukončení bojů, stažení se od Suezského průplavu a souhlas s jeho okupací „neutrálními vojsky“. Egypt pochopitelně odmítl a tak začal britsko-francouzský výsadek, prezentovaný jako akce zajišťující oddělení bojujících stran. Pro velký odpor OSN, hlavně obou supervelmocí (USA, SSSR), skončila akce neúspěchem, vojska agresorů se stáhla a podél egyptsko-izraelských hranic byla rozmístěna vojska OSN.

I v dalších letech byly izraelské hranice svědky akcí letectva i pozemních sil a právě v duchu pohraničních šarvátek mezi Izraelem a Sýrií (vodní zdroje v blízkosti Galilejského jezera) se postupně zvyšovalo napětí v oblasti, vrcholící konfliktem v roce 1967. Egypt a Sýrie¹⁴⁾ získávaly zbraně od SSSR a jeho „spojenců“, podporovaly ozbrojené skupiny (fedajíny) provádějící útoky přes hranice a došlo také k aktivizaci Palestinců. Roku 1964 vznikla Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), v jejímž programu se hovořilo o vzniku Palestinského státu, návratu uprchlíků i likvidaci Státu Izrael. Na začátku roku 1967 dokončil izraelský generální štáb plán vojenského útoku na sousední arabské země. Předpokladem k vítězství byl moment překvapení, tzn. chtěl-li Izrael uspět, musel se smířit s nevděčnou rolí agresora. V květnu 1967 dostaly události rychlý spád. Došlo k soustředování vojsk u hranic, Egypt vyhlásil výjimečný stav a uzavřel Tiranskou úžinu (blokáda izraelského přístavu Eilat). 5. června v ranních hodinách začala leteckým úderem namířeným proti egyptským letištím další z arabsko-izraelských válek. Postupně se podařilo Izraelcům zničit letectva arabských

¹³⁾ WANNER, J. *Bitva o Suez*. Praha: Libri, 2006.

¹⁴⁾ Do roku 1961 federace Egypta, Sýrie a Jemenu – Sjednocená arabská republika.

států, a tím ulehčit boje pozemním vojskům. Tažení na egyptské frontě skončilo dosažením Suezského průplavu, již 8. 6. byl dobyt celý Západní břeh Jordánu včetně východního Jeruzaléma a boje byly ukončeny 10. 6. obsazením syrských Golanských výšin – šest dní trvající válka na Blízkém východě skončila.

Ve válce dobyl Izrael Sinajský poloostrov, pásmo Gazy, Západní břeh Jordánu a Golanské výšiny. Za cenu 700 mrtvých ovládl území o rozloze přes 60 000 km² (tj. 3× více, než byla rozloha samotného Izraele). Izrael také „získal“ spolu s územím přes 90 % Palestinců usazených v Gaze a na Západním břehu Jordánu. Navíc vyvolal další uprchlickou vlnu (především ze Záp. břehu do Jordánska). Špatná ekonomická situace na okupovaných územích i řada diskriminačních opatření celkem logicky zvyšovaly nenávisť Palestinců vůči Izraeli a rostla popularita palestinských odbojových (teroristických) skupin v čele s OOP¹⁵⁾. Okupace území Gazy a Záp. břehu zapříčinila určitou destabilizaci státu a dotvořila komplex palestinsko-izraelského konfliktu. Celkově šestidenní válka znamenala posílení Izraele a porážku arabských armád, ale na druhé straně způsobila další růst protiizraelských nálad v arabském táboře, vyvolala dodnes živý problém okupovaných území a především neodstranila prakticky žádnou z příčin, které šestidenní válku vyvolaly. Proto je tento konflikt nutno vidět i jako cestu k nové válce. Úplně jiná situace nastala v izraelsko-jordánských vztazích. Král Husajn se, byť neoficiálně, pokusil o mírové urovnání s Izraelem. Důležitou překážkou této politiky, ale i nebezpečím pro suverénní vládu monarchy, byly početné a silně vyzbrojené jednotky OOP na území Jordánska. Proto bylo 15. 9. 1970 vyhlášeno stanné právo a jordánská armáda zakročila proti OOP. Po takřka regulérní válce se podařilo jednotky OOP vytlačit (jejich útočištěm se stal Libanon). Ačkoliv pak de iure trval mezi Jordánskem a Izraelem válečný stav, de facto byl mezi nimi nastolen mír.

K příklonu k pragmatičtější politice došlo v Egyptě, především po smrti prezidenta Násira (1970) a nástupu A. Sadata. Realisticky uvažující Sadat již nepomýšlel na úplné zničení židovského státu, jeho cílem bylo alespoň jednou dosáhnout vojenského vítězství. Příprava na konflikt byla z arabské strany pečlivější než v minulosti, včetně koordinace egyptského a syrského útoku. Izraelské vedení situaci podcenilo, resp. váhalo s protipatřeními (ze strachu z reakce světové veřejnosti). Za den D zvolily Egypt a Sýrie největší židovský svátek – Jom Kipur (Den smíření), který roku 1973 připadl na 6. 10. Moment překvapení a materiální převaha umožnila arabským armádám v prvních dnech

¹⁵⁾ Roku 1969 stanul v čele organizace Jásir Arafat.

postupovat (překročení Suezského průplavu, boje na Golanech), ale již po týdnu byly zastaveny a po dodávkách válečného materiálu z USA přešel Izrael do protiútoků: získal převahu a ohrožoval Káhiru i Damašek. To vyvolalo mezinárodní napětí, když SSSR byl rozhodnut zasáhnout ve prospěch spojenců a USA zase bránit Izrael. 24. 10. byla zastavena palba¹⁶⁾. Z čistě vojenského hlediska zvítězil Izrael, ale krizové momenty v počátku války na izraelské straně a pocit alespoň částečného odčinění předešlých porážek na straně druhé vedly k hledání mírové cesty. Iniciativu v tomto směru vyvíjel hlavně egyptský prezident, zvláště poté, co se rozešel v polovině 70. let se Sovětským svazem. „Patronem“ jednání se stal americký prezident J. Carter. Po jednáních v Camp Davidu mezi A. Sadatem a izraelským premiérem M. Beginem byla 26. 3. 1979 podepsána ve Washingtonu mírová smlouva, ve které se Izrael zavázal vrátit Egyptu Sinajský poloostrov (do roku 1982). S kroky egyptského prezidenta však nesouhlasila většina Arabů¹⁷⁾, a tak byl slibný proces pozastaven.

Na tom se podílela i politika Izraele – budování židovských osad na okupovaných územích, zákony o nedělitelnosti Jeruzaléma jako hlavního města Izraele (1980) či o anexi Golanských výšin (1981) atd. A v neposlední řadě události v Libanonu. Tento malý stát byl konglomerátem různých náboženství, silné postavení zde vedle muslimů měli křesťané. Jejich už tak ne vždy bezproblémové soužití narušil příchod Palestinců (OOP) vyhnaných z Jordánska. Roku 1975 zde propukla občanská válka. Absence centrální moci vyhovovala OOP a její činnosti, zvláště pak poté, co se do bojů zapojila Sýrie a kontrolovala východ země. S tím se Izrael nesmířil a po prvním útoku proti jihu Libanonu v roce 1978 následovala rozsáhlejší izraelská invaze do Libanonu (1982) s cílem zničit základny OOP. Silně kritizovaná a nepříliš úspěšná izraelská přítomnost v Libanonu byla ukončena roku 1985, nicméně jih Libanonu byl podřízen tzv. jiholibanonské (křesťanské) armádě podporované Izraelem.

V polovině 80. let se těžiště napětí přesouvá z převážně mezistátních vztahů do roviny Izrael vs. Palestinci. V roce 1987 vypuklo na okupovaných územích povstání, tzv. intifáda. Většinou nedocházelo k otevřeným bojům, převažovaly demonstrace, házení kamenů, zapalování pneumatik a jen občas byly zaznamenány skutečně ozbrojené (teroristické) akce. Tvrdá protiopatření izraelské správy a rozšiřování židovských osad na Západním břehu Jordánu prohlubovalo propast mezi oběma etniky. V polovině 80. let byl Izrael také konfrontován se stále se snižující židovskou imigrací. V roce 1986 se do Izraele přistěhoval

¹⁶⁾ WANNER, J. *Krvavý Jom Kippur*. Praha: Libri, 2002.

¹⁷⁾ Egypt byl vyloučen z Ligy arabských států, sám prezident A. Sadat byl 6. 10. 1981 zavražděn.

vůbec nejnižší počet obyvatel v historii státu (9 505), v letech 1985–88 převyšovala emigrace imigraci. Teprve příliv Židů ze SSSR od konce 80. let změnil tento trend a dočasně zastavil klesající podíl židovské populace v Izraeli.

Mírové rozhovory v 90. letech a situace dnes

První válka v Zálivu (1990–91) výrazně změnila situaci na Středním východě a přispěla i k „rozběhnutí“ mírového procesu. USA si značně posílily svou pozici v oblasti, a tím získaly potřebné „páky“ pro řešení problému. Také na straně Izraele a arabských států (včetně OOP) došlo k posunu. Již v říjnu 1991 se u jednacího stolu v Madridu sešly delegace Izraele a arabských států, jednání nebyla příliš úspěšná, přesto šlo o historický průlom. Do skutečného pohybu se proces dostal po izraelských volbách v červenci 1992, kdy nový premiér J. Rabin (Strana práce) vyzval Palestince i ostatní sousedy k jednání. Přes průtahy a pokračující potyčky byla roku 1993 legalizována OOP a po tajných jednáních byla 13. 9. 1993 podepsána ve Washingtonu „Deklarace o zásadách palestinské autonomie“. V ní se Izrael zaručil stáhnout vojska z okupovaných území a v Gaze a ve městě Jerichu (+ okolí) předat samosprávu zvoleným palestinským orgánům¹⁸⁾. V říjnu 1994 byla v Eilat u Rudého moře uzavřena mírová dohoda mezi Izraelem a Jordánskem, čímž byl stav de facto potvrzen de iure. To byl asi vrchol tzv. „mírového procesu“. Na sporu o Golanské výšiny ztroskotávaly všechny snahy o urovnání izraelsko-syrských vztahů. V roce 1995 byl ještě podepsán dokument o rozšíření palestinské autonomie a v lednu 1996 se konaly volby do Palestinské rady. Série sebevražedných útoků hnutí Hamás však položila před Izraelce otázku, zda je nastoupená cesta správná, a výsledkem bylo vítězství pravice (Likudu) ve volbách.

V letech 1997–98 byl proces pozastaven, nicméně také politika nového premiéra B. Netanjahua přinesla Izraelcům zklamání. I proto byly vyvolány předčasné volby, jejichž vítězem se stal E. Barak ze Strany práce. Ten nechal stáhnout poslední izraelské vojáky z jižního Libanonu a v roce 2000 nabídl v Camp Davidu J. Arafatovi zatím největší ústupky ze strany Izraele – předání více než 90 % území Záp. břehu a spoluúčast na správě Východního Jeruzaléma¹⁹⁾. To, co bylo velkorysou nabídkou z pohledu Izraelců, zdaleka nesplňovalo cíle Palestinců (viz závěr). Krach jednání byl jednou z příčin dalšího palestinského povstání (tzv. intifáda al-Aksá) a zemětřesení na izraelské politické scéně (premiérem se stal A. Šaron). Tzv. mírový proces se definitivně zastavil, Izraelem oťrásal

¹⁸⁾ HINDLSOVÁ, L. *Dlouhá cesta k míru*. Praha: Professional Publishing, 2004.

jeden atentát za druhým, izraelská armáda nelítostně odpovídala (znovuobsadila část území předaných již dříve Palestincům), počet obětí násilí přesáhl tisíc lidí, radikální skupiny Palestinců (Hamás, Islámský Džihád atd.) získávaly čím dál tím větší podporu. Nejhorší násilí skončilo v letech 2002–03 i díky kontroverznímu tzv. bezpečnostnímu plotu (zdi), A. Šaron prosadil proti vůli vlastní strany (Likud) stažení osadníků z Gazy (2005). Tento signál uvolňování napětí však hned v roce 2006 poznamenalo vítězství radikálního hnutí Hamás ve volbách v Gaze a tzv. Druhá libanonská válka.

Závěrem

Po šedesáti letech existence Izraele je situace ještě komplikovanější a méně řešitelná, než se jevílo v době vzniku. I pokud se podaří alespoň částečně překonat nedůvěru (minimálně uznání práva na existenci Izraele ze strany Hamásu), pohnout obě strany sporu k hledání řešení, ukončit otevřené násilí a vyřešit tristní ekonomickou situaci na palestinských územích, zbývá několik jen obtížně řešitelných otázek. Pro většinu Izraelců je nemyslitelné dělení Jeruzaléma, Palestinci počítají s Východním Jeruzalémem jako s hlavním městem budoucího státu. Palestinci (ti umírněnější) požadují vrácení celého Záp. břehu, proti tomu se staví jak vlivná osadnická izraelská lobby, tak také vojenské velení (z bezpečnostních důvodů). A konečně třetím z hlavních palestinských požadavků je právo návratu palestinských uprchlíků do Izraele. To by v důsledku znamenalo zánik židovského charakteru státu, proto je tento bod pro Izraelce zcela nepřijatelný. Jen z toho stručného výčtu si lze udělat obrázek o obtížnosti řešení tohoto konfliktu.

Prezentace k přednášce (ke stažení): <http://www.p3k.cz/proskoly.html>

¹⁹⁾ ČEJKA, M. *Izrael a Palestina*. Brno: Centrum strategických studií, Brno, 2005.

Výběr doporučené literatury:

(náboženství – judaismus, křesťanství, islám)

BARNAVI, E. *Atlas univerzálních dějin židovského národa*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

DIVECKÝ, J. *Židovské svátky*. Praha: Nakladatelství P3K, 2005.

FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakter. křesťan. církví*. Brno: CSDK, 1998.

FLEISSIG, J., BAHBOUH, C. *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Dar ibn Rushd, 1993.

LANGE, N. *Svět židů, kulturní atlas*. Praha: Knižní klub, 1996.

PAVLINCOVÁ, H. *Slovník. Judaismus, křesťanství a islám*. Praha: Mladá fronta, 1994.

NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992.

SARDAR, Z., MALIK, Z. A. *Islám*. Praha: Portál, 2004.

(dějiny, politika – Blízký východ, Izrael)

základní

ČEJKA, M. *Izrael a Palestina*. Brno: Centrum strategických studií, 2005.

GILBERT, M. *Izrael, dějiny*. Praha: BB Art, 2005.

HINDLSOVÁ, L. *Dlouhá cesta k míru*. Praha: Professional Publishing, 2004.

KROPÁČEK, L. *Blízký východ na přelomu tisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1999.

LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: NLN, 1996.

ZOUPĽNA, J. *Od jišuvu k Izraeli*. Praha: Libri, 2007.

rozšiřující

COLLINS, L., LAPIERRE, D. *Ó Jeruzaléme!* Praha: NLN, 1993.

GILBERT, M. *Atlas of the Arab-Israeli Conflict*. New York: Oxford University Press, 1993.

INTROVIGNE, M. *Hamás*. Praha: Vyšehrad, 2003.

JAZAIRIOVÁ, P. *Izrael a Palestina, Palestina a Izrael*. Praha: Radioservis, 1999.

LITTELL, R. *Šimon Peres. Pět rozhovorů*. Praha: NLN, 1998.

MENDEL, M. *Náboženství v boji o Palestinu*. Brno: Atlantis, 2000.

SACHER, M. H. *Dějiny Státu Izrael*. Praha: Regia, 1998.

WANNER, J. *Krvavý Jom Kippur*. Praha: Libri, 2002.

WANNER, J. *Bitva o Suez*. Praha: Libri, 2006.

Internetové odkazy

www.cbs.gov.il	(Izraelský statistický úřad)
www.jpost.co.il	(Jerusalem Post)
www.lib.utexas.edu/maps	(tematické mapy (nejen) zemí Blízkého vých.)
www.islamicweb.com/begin/population.htm	(statistiky – počty muslimů po státech světa)
www.bethlehem.edu	(university v Betlémě)
www.arabiestrends.com	(Arabies Trends)
www.icej.cz	(čs. pobočka Mezinár. velvyslanectví v Jeruz.)
www.mepc.org	(Middle East Policy Council)
www.pcbs.gov.ps	(Palestinský statistický úřad)
www.oic-oci.org	(Konference islámských zemí)

Mapa

- Území Izraele (dle plánu OSN)
- Území Izraele (dle plánu OSN mělo připadnout Palestincům)
- Území zabrané Egyptem a Zajordánskem (dle plánu OSN mělo připadnout Palestincům)
- Západní Jeruzalém
- Východní Jeruzalém

